

פרוטוקול מס' 12
מישיבת ועדת החינוך והתרבות
ביום רביעי, ה' באדר א' תש"ל (11.2.70) בשעה 8.45

נ כ ח ר:

חברי הועדה:
היו"ר א. כץ
נ. אליעד
ח. גרוסמן
מ. ידיד
ש. לוי
מ.צ. נריה
ע. פינברג-טרני
א. רזיאל-נאור
ד. קורן

מוזמנים:
מ. חזני - סגן שר החינוך והתרבות
י. שריד - מנכ"ל משרד החינוך והתרבות
ד. פנון - מפקח מרכז החינוך הגופני בבתי ספוריים
ח. ויין - מפקח מרכז פעולות גזנ"ח וחנוך גופני
בבתי-ספר תיכוניים

מזכיר הועדה: פ. פלקסד
רשמה: ד. בלומרוזן

- ס ד ר - ה י ר מ:
- (1) שאילתות חברי הועדה.
 - (2) מעמדן של המורה בישראל - הצעה לטה"י של חה"כ א. כץ.
 - (3) פעולות רשות הספורט והחינוך הגופני - המשך הדיון.

=====

אני פותח את הישיבה.

הי"ר א. כץ:

שאלות חברי הועדה

ד. קורן:
ב"הצופה" יש מאמר על "הצד השני של השירות הלאומי" מאת הרב ד. שחור. במאמר זה יש ביקורת על קיבוצים שאינם נוהגים כהלכה ואינם נותנים למשתתפים שירות הלאומי להשתתף בערבי השיר והמשק וכד'. הדבר מחייב בדיקה. אם הכתוב במאמר אינו נכון, יש בזה משהו הוצאה דיבה. אם זה נכון, מה עושה משרד החינוך כדי שלא יישנו מקרים כאלה?

הי"ר א. כץ:
הנושא עצמו ראוי לדיון, ללא קשר לביטוי "הצופה". שפתו מלונות כאלה בהיפוך מורה, מהרבה ילדים. אחת הבעיות היא, איך למלא תוכן חינוכי את השעות במקום מסויים. הדברים שונים ממשיק למשיק, מבית-ספר לבית-ספר ומתקופה לתקופה - בהתאם למדריכים בבתי-ספר. אני מציע לרשום את הנושא לפנינו ולקיים דיון עם האנשים המתאימים במשרד בנושא זה.

ח. גרוסמן:
קראתי ידיעה בעתון, שאב, שטרב לשלוח את ילדו לבית-הספר קיבל עונש קנס של 14 לירות, וזה העונש המירבי הכתוב בחוק.

י. שריד:
בענין השירות הלאומי - קיים צד שני של המטבע. קיימות בעיות. לא התעוררנו לפתור עם הפרסום ב"הצופה". הבעיה היא בעיקר הרגשתם של תלמידים רבים שאינם כל-כך רצויים במספר מסקים. לעתים המסק לא כל-כך משתדל לקלוט את התלמידים ולהוכיח להם שהם חשובים. זו בעיה. יש משקים שהיינו רוצים להוציאם ממסגרת השירות הלאומי, אבל, משקים אלה מסוגלים לקלוט תלמידים, ולא כל משק מסוגל לקלוט - בגלל הסכנה המשקי והתברתי של המסק.

בימינו בעיה זו נעשתה חריפה יותר, כי התלמידים רוצים לצאת למקומות המסוכנים ביותר. אין להם כל ענין לצאת לאלונים, לדוגמה. יש מגבלות. יש מקומות שהצבא לא מאפשר להוציא אליהם תלמידים, בכל-זאת, התלמידים נמשכים דווקא למקומות המסוכנים ביותר.

אני תומך בהצעה לקיים דיון על כל בעיות הגדנע והשירות הלאומי.

לשאלת ח"כ גרוסמן - גם אנחנו ראינו עונש זה כבלתי מתקבל על הדעת. אין זה נכון, שעונש זה הוא העונש המירבי. פניתי השבוע ליועץ המשפטי לממשלה, והפניתי תשומת-לבו לענין זה. ביקשתי ממנו לבוא בדברים עם השופטים ולהעמיד אותם על העובדה, שעונש זה איננו מספיק. לעתים קרובות כדאי להורה לשלם 10 לירות כדי שהבן לא ילמד, כי הבן עובד באיזה מקום ומשתכר סכומים הרבה יותר גדולים. היו מקרים שהוסבר, שהאב אינו אשם. ההורים שולחים את הילד לבית-הספר ובמקום ללכת לבית-הספר הוא משוטט ברחובות. במקרים כאלה השופטים נותנים עונש סמלי - קנס של לירה אחת. אבל, יש מקרים, שאפשר בהחלט לנתק את ההורים, הורים שאינם רוצים לשלוח את הילדים לבית-הספר. גם בגבולות החוק הקיים אפשר להגדיל בהרבה את העונש, לפי שיקולו של השופט.

מעמדו של המורה בישראל
של ח"כ א. כץ

הי"ר א. כץ:
כאשר בחרתי נושא זה, היתה כוונתי, לפתח, באמצעותו ודרך, דיון יסודי ומקיף לגבי כל הבעיות הקשורות בהוראה ומורים בישראל - בעיות הכשרה, השתלמות, תנאי עבודה ושכר. הגופים השונים שיופיעו לפני הועדה יעזרו לנו להעמיק את הדיון בנושא. כל נושא שנדבר עליו, יש לו קשר ישיר למורה. כל דיון שהועלה כאן או יועלה כאן בשנים הקרובות, אין-ספק, שבמורה יעמוד במרכזו. על-כך, אין חולקים. לכן, מן הראוי, שועדת-החינוך והתרבות, בישיבותיה הראשונות, תקדיש לא מעט מחשבה לנושא זה. אין

מדינה בעולם בה נושא זה איננו בעייתית. בדרך-כלל, נושא זה מגיע לחדשות, כאשר דנים בסכסוך עבודה או כאשר יש מקרה סנסציוני הקשור במורה, כי כנראה, בצדק, הציבור הרחב דורש מן המורה הרבה יותר מבעל מקצוע אחר או מעצמו. לעתים נדירות אנחנו רואים מאמץ לחדור עמוק יותר למכלול המרכיבים של מקצוע ההוראה וכן להרכב החברתי-האנושי של מקצוע זה - לסיבות למשיכה או דחיה של צעירים למקצוע זה. מקצוע זה עובר תהליך של שינוי בעולם כולו ובישראל. קיימת גם בעיה של ההכשרה המתאימה למורה. אלה נושאים קיימים ויהיו קיימים ועומדים.

לא אנסה, לעת עתה, להגדיר עמדה. לאנסה לתאר כיצד בוחרים צעירים מקצוע; מה השיקולים בבחירת המקצוע ואחר-כך לנסות ליישם זאת לגבי מקצוע ההוראה. עיינות במאמרים ובשיחות על נושא זה. מכל ההגדרות של סיצב (סטטוס) ההגדרה הנראית לי היא: "סטטוס זה מכלול תפקידים הזוכים או קונים או מקנים תגמולים או סנקציות ממגייסים במגדירים את מקומו של בעל התפקיד בחברה בה הוא חי ופועל". הגדרה מופשטת מאוד. כדאי לראות מה עומד מאחוריה.

כשלב ראשון מעניין אותנו הנושא של בחירת מקצוע - כיצד צעיר או צעירה נאשים לבחירת מקצוע ומה השיקולים שלהם בבחירת המקצוע. לצורך זה העתקתי מאחד המאמרים שבלה המונחת לפניכם: "סוגי הסטאטוס השכיחים לפי צירופי רמות-ההקרה של מרכיביהם". שבלה זו מחייבת אותנו, קודם-כל, להכניס בשיקול לבחירת מקצוע, את העניין של אינפורמציות-רקע של התלמיד המשמש נושא לדיון ואפשרויותיו לניידות חברתית. מקובל, שיש, בדרך-כלל, מכלול גורמים המשפיעים על קביעת האדם בבחירת המקצוע. בין הגורמים האלה מחזירים, בראש וראשונה, את הסביבה הקרובה - המשפחה, ובתוך המשפחה - האב, כי הוא מופיע בעיני התלמיד כבעל המקצוע העיקרי, המפרנס הראשי במשפחתו. גורם שני: הסביבה והשפעות אישיות וחברתיות, חברתיות, במובן המצומצם של המלה חברה. הכוונה לסביבה הקרובה, התלמידים, תנועת הנוער, הרחוב והמשפחה. לעתים ילד מתייעץ עם דוד או עם סבא, כאשר הם נראים לו ברי סמכא. יש כנראה סיפוסים דומיננטיים במשפחה, שלעצתם נותן הילד משקל יתר. ברור שיש גם השפעה רבה לנטיית אישיות של הילד ולמיומנויות שהרגיל עצמו אליהן בשל כשרונותיו, מגיל צעיר, הן אם המדובר במיומנויות טכניות או בכשרונות רוחניים. התלמידים, לרוב, מכירים עצמם, ובוודאי הסביבה הקרובה - המורים וההורים - מבחינה בכשרים המיוחדים ובנטיית של התלמיד. ההורים והמורים מנסים להפנות את התלמיד למקצוע, שלפני דעתם מתאים ביותר למיומנויות ולכשרים שנתגלו בו.

מחלקה שניה של שיקולים תיפול תחת הכותרת "מוטיבציות לסוביליות". רוב בני-האדם רוצים להתקדם במישור הכלכלי-חברתי. זה יוצר את הנושא מוטיבציות לסוביליות. בדרך-כלל המגמה היא כלפי מעלה, מה שנראה לתלמיד או לסביבה הקרובה - מעלה. זה, קודם-כל, מעורר את השאלה של דימוי המקצוע או התפקיד בעיני המועמד עצמו. יש גישות שונות למקצוע ההוראה אצל תלמידים שונים. זה נכון לגבי כל המקצועות. זה גם משתנה עם הגיל. החל מגיל מסויים, התלמידים חושבים גם על הסיכוי הריאלי להגשמת השאיפה המקצועית; החל מגיל מסויים, לא ישאפו התלמידים למקצוע הרחוק מהישג ידם. זה, כמובן, גורם נגד המוביליות. בחברות המסודרות, אבי הוריש לבנו את מקצועו. ברור, שהדברים השתנו בעשרות השנים האחרונות.

אשר לדימוי הסטטוס בעיני ההורה והתלמיד - הבעיה איננה רק כיצד התלמיד רואה את הסטטוס אלא גם כיצד אחרים מסתכלים על מקצוע מסויים. אין-ספק, שיש מקצועות בעלי דימוי גבוה ומקצועות בעלי דימוי פחות גבוה. לפני עשר שנים פורסם מאמר על-ידי ד"ר ליסק מהאוניברסיטה. הוא ערך מחקר בקרב תלמידי שביעית-שמינית. בסופו של דבר הוא הגיע לסקלה של מקצועות כפי שהם נראים בעיני תלמידי שביעית-שמינית. גם מקצוע ההוראה - בבית-הספר היסודי ובבית-הספר העל-יסודי - שובץ באותה הסקלה. ברור, שהדימוי של הסטטוס משחק תפקיד בבחירת המקצוע.

לכסוף, קיים המישור הפסיכולוגי - המניעים הרגשיים תלויים במבנה הרגשי של התלמיד. אינני יכול לחדור לשרשי המעורבות של האני של הילד. בבחירת מקצוע כמו ההוראה יש לבטא האנפסיית משקל גדול יותר מאשר בבחירת מקצוע אחר. לעתים קרובות, אפילו הילד לא יוכל להסביר מדוע בחר מקצוע זה ולא אחר.

גורם נוסף - תנאי שוק העבודה.

אנחנו חיים בעולם של ערכים כלכליים. אין-ספק, שכל-אחד ענשב שיקבלים כלכליים מתוך מגמה להגיע לרמת חיים גבוהה יותר. מספר הנרשמים לפקולטה למשפטים הוא אחד המודדים של שיקול זה. בשנים הראשונות, כאשר היה מחסור בעורכי-דין, היה רישום המוני לפקולטה זו. במשך השנים, לאחר שעורכי-הדין עשו מונופוליה של המקצוע והקשו על עורכי-דין זעירים להיכנס למקצוע וחלק גדול מעורכי הדין עברו לעבודה במקצועות לא-דווקא משפטיים, מספר הנרשמים לפקולטה זו הגיע למחצית. זו אחת הפקולטות המגיבה בצורה סממנטית לתנאי השוק. אין-ספק, שגם החומר האנושי הפונה למקצוע זה רגיש יותר מאחרים לתנאי השוק.

מכל-מקום, אין ספק, שתנאי השוק קובעים

לגבי בחירת מקצוע.

הטבלה המוצגת לפני חברי הועדה מחלקת

את הסטטוס לפי צירופים של רמות יוקרה. היא קובעת חמישה מרכיבים עיקריים: הכנסה, מקצוע, השכלה, ותק בארץ וארץ מוצא של האב. הטבלה מחלקת לשתי קבוצות עיקריות. כאשר 5 מרכיבים באותה רמה, הקבוצה היא הומוגנית. כאשר המרכיבים שונים, הקבוצה היא הטרוגנית.

למבט זה ערך פסיכולוגי. כאשר

המשפחה או האב שייכים לקבוצה הטרוגנית, המוטיבציה של הבן למוכילות כלפי מעלה גדולה יותר. זאת-אומרת, אם יש אב בעל הכנסה גבוהה ותק בארץ, אך בעל השכלה נמוכה, המוטיבציה של בנו להגיע למקצוע ברמה גבוהה יותר גדולה מאשר אצל ילד שנולד לאב שכל המרכיבים של הסטטוס שלו באותה רמה. זאת-אומרת, המוטיבציה להתקדם אצל ילד שנולד לאב בעל הטרוגניות במרכיבים אלה גדולה יותר. זה מסביר לא מעט תופעות שאנחנו פוגשים, שילד שנולד במשפחה בה כל המרכיבים נמוכים, אין לו מוטיבציה להתקדם.

דרך יעל פלום, במאמר בספר לכבוד

פרו' פרנקשטיין, מסכמת את הגורמים המשפיעים על בחירת מקצוע. העתקה את הטבלה, לנוחיות החברים. שם הטבלה: מיון גורמים המשפיעים על בחירת המקצוע. היא מחלקת את הגורמים למכוונים ולתוחמים. הטבלה הזאת הרבה יותר פשוטה מן הראשונה, אבל, למעשה, אומרת אותו דבר.

עד-כאן לגבי בחירת מקצוע כלשהו.

עכשיו, ברשותכם, אעבור למקצוע

- ההוראה. השאלה הנצחית המטרידה הרבה את היושבים פה ואת חבריהם היא: מה זו הוראה: מקצוע, אמנות או אומנות? אחת השאלות המטרידות אותנו בשנים האחרונות היא אם ההוראה היא פרופסיה. פרופסיה בימינו פרושה:
1. שליטה מוחלטת במבנה, דעה דבתהליכים מסויימים, כל-אחד במישור שלו.
 2. לפרופסיה יש קשר בזכות מונופוליסטית לאספקת שירות. מי יכול לספק שירות רפואי? ד"ר רופא. זו זכות מונופוליסטית על כל המתחייב מכך.
 3. פרופסיה מקנה אוטונומיה לארגון הפרופסיונלי בכל הנוגע למתן רשיונות. הארגון מגביל את הכניסה אליו.
 4. בעלי פרופסיה הם בעלי אוטונומיה רבה בהכרעות מקצועיות, ואלה הכרעות בעלות אחריות רבה.
 5. הפרופסיה גיבשה לעצמה אתיקה, לעתים כתובה ולעתים בעל-פה. אתיקה זו צריכה לחייב ומחייבת את בעלי הפרופסיה. יש אתיקה ברורה בעיקר ביחסים בין בעל המקצוע לבין הנזקק לשירותו - בין עורך-דין ללקוחו; בין הרופא לחולה וכד'. זה מאפיין את הפרופסיה.
 6. טיב העבודה בפרופסיה מחייב הכשרה מיוחדת. לכן, בכל הפרופסיות דרושה הכשרה מיוחדת, מיוחדת בארכה, שנים רבות לאחר תעודת בגרות, ורק מוסדות מסויימים - אם זה הטכניון או האוניברסיטה - רשאים להכשיר את בעל הפרופסיה. בעל הפרופסיה חייב לטפל במצבים מורכבים, שלעתים קרובות מחייבים יישום תאוריות שלמד,

דבר שלא קיים בהרבה מקצועות אחרים, שמחייבים יותר מניפולציות והפעלת מיומנויות, לעתים טכניקה. בפרופסיה איזה מחייבת רק הכשרה מיידית במינה, דינמית ומתמדת. לפיכך, פרופסיה איזה מחייבת רק הכשרה מיידית במינה, אלא, גם השתלמות מתמדת, בעיקר על ידי, כאשר הדברים מתחדשים ומשתנים. אינני מכיר בארץ מקצוע, שנושא ההשתלמות בו כל-כך מסועף ומגוון כמו מקצוע הרפואה. זו אולי אחת הסיבות לסטטוס הגבוה של מקצוע הרפואה.

דברים אלה מביאים אותי לחלק השלישי והאחרון של דברי הפתיחה - אילו דברים מכל הדברים הקיימים בפרופסיה קיימים בהוראה?

קודם-כל, נוהגים להבחין - ואני נבד הבחנה זו - בין הוראה בבית-הספר היסודי לבין הוראה בבית-הספר העל-יסודי. אין מקום להבחנה כזאת. בשנים קודמות טענו, שהמורה בבית-הספר היסודי הוא, קודם-כל, דמות מחנכת; הוא מורה כולל, לא למקצוע מסויים, אלא, לכל המקצועות, שמהם, שתפקידו, במידה סכרעת, להקנות מיומנויות, תפקיד הנושא אופי טכני, במידה-רב. כן אמרו, שנעקבות ההתפתחויות החברתיות-משקיות בעולם, זקוקים למספר עצום של מורים. זה הכול. מדובר בעשרות מליוני מורים בעולם כולו. לכן, אמרו, אי-אפשר להקנות הכשרה פרופסיונלית, במובן זה שדברתי עליו, לעשרות מליונים. לכן ביקשו לא להגדיר את ההוראה בבית-הספר היסודי כפרופסיה, אלא ההוראה היא יותר יעוד, שליחות, אומנות-אמנות (שילוב בין השניים). על יסוד זה היה בסיסהנימוק הקלסי, שהדגיש את האפקטיים הפדגוגיים-המחנכים. הכשירו מורה כולל. לימדו את המורים להקנות מיומנויות והכשירו מורים במספרים גדולים, יחסית. מה קודם היו? כיום שוננו והשתנו התפקידים המוטלים על בית-הספר, לרבות בית-הספר היסודי. כיום, בנוסף על מה שנאמר כבר - לא שללו אף תפקיד - אדמורים, שהמורה צריך לטפל בכל תלמיד לפי כשרונותיו ונטייתיו. הנוסחה היא: אינדיבידואליזציה של ההוראה. זו יכולה להשאר סיסמה, אבל, אם רוצים ליישם זאת לגבי כל מורה, כל תלמיד וכל כיתה, צריך ללמד את המורה אותם עקרונות, ואותם תאוריות המונחים ביסוד האינדיבידואליזציה של ההוראה. זה כבר דבר הרבה יותר מתקדם וטורכב.

דבר נוסף. כיום רוצים להבשיר את המורה, שבכל מצב ובכל כיתה לא יפעל לפי רצפט מוכן אלא תוך שיקול-דעת פדגוגי המתבסס על תאוריות שלמד, בהתאם לסיטואציה האקטואלית בכיתה. הכרעות המורה - והמורה מצווה להכריע הכרעות רבות בכל שיעור - אינן צריכות להיות פרי אינטואיציה, אם כי אינני מזלזל באינטואיציה של מורים מסויים. אבל, כמה מורים כאלה יש? לכן, חייבים להכשיר את המורה ולהקנות לו שיקול-דעת פדגוגי לקבלת הכרעות נכונות.

לכסוף, מקצוע ההוראה כיום לובש צורה כזאת ומקבל על עצמו תפקידים כאלה, שמטבע הדברים גולש לתחום הקטגוריה של הפרופסיה, על כל המשתמע מכך בענין הכשרה, השתלמות, אתיקה וסטטוס, במובן הרחב של המלה.

בחברה המודרנית, המשפחה לוקחת פחות ופחות חלק בחיי הילד. הילד נתון להשפעות הטלביזיה, הרחוב, העתונות וכל כלי התקשורת ההמוניים. במצב זה, תפקידו של המורה לא רק שלא יורד אלא, להיפך, עולה וצריך לעלות. בחברה מסובכת ורעשנית מעמדו של המורה חייב לעלות.

דברים אלה מוליכים לפרופסיונליזציה של ההוראה, לא במובן הצר, אלא במובן הרחב ובמשמעות העמוקה של הנושא.

לסיכום, הסטטוס של המורה כיום מותנה בנקודות הבאות: 1. בהכשרתו ובהשתלמותו. ניתן לזה את הדעת. הדברים נמצאים על סדר-היום. כאשר אנחנו דנים על נושא ההכשרה של המורים, עלינו לתת את הדעת על-כך, שאם אנחנו חושבים שההוראה היא פרופסיה, אין ברירה אלא לשלם את המס לגבי נושא ההכשרה המקצועית וההשתלמות.

2. הבה נשאלן אם לא הגיע הזמן - היוזמה צריכה לצאת, כמוכר, מן המורים - ליצור, לבנות ולעצב אתיקה מקצועית, כפי שקיימת בפרופסיות אחרות. כיום יש ערב-רב בענין זה. המצב שונה מעיר לעיר וממורה למורה. אמנם אין מצב שאיש הישר בעיניו יעשה, אבל, אתיקה מקצועית, כמוכר הרחב של המלה - אין. לא יהיה לה ערך, אם לא תצוץ מן המורים. אני מחפה לרגע, שהיוזמה תצא מן המורים. 3. עלינו לדעת, שהמסטוס שלנו נקבע על-ידי עובדה של יצירת מצוינות. לא כל בעל תעודת זהות יכול להילות מורה. הגיע הזמן לסגור את מקצוע ההוראה לפני אנשים בלתי מוסמכים. המונופולין, כמוכר החיובי של המלה, הוא שעשוי להעלות את היוקרה של המורה ושל מקצוע ההוראה. 4. נקודה אחרונה נוגעת לשכר ותנאי עבודה. אם נרצה או לא - אנחנו חייבים בחברה כמותית. אחד הדברים להערכת בעל הפרופסיה הוא X הלירות שהוא מביא הביתה בסוף החודש. אין-ספק, שיש קשר בין שני הדברים. אסתפק בכמה דוגמות מן העולם הנאור. בגרמניה, מקצוע ההוראה מחייב הכשרה של אמצאיים. לפחות. בנורבגיה, ההוראה היא בפקדום השני, בין הפרופסיות. בדנמר, יש צבול בין מורה בעל הכשרה אס. איי. לבין מורה בעל הכשרה בי. איי. אני מקווה, שלטווח ארוך, יזו תהיה הקונצפציה הסקובלת בישראל.

לבסוף, אני שומע לעתים קרובות את שר החינוך אומר: אנחנו רואים את ההוראה כמקצוע מכוון. המורים שואלים: איפה הביטוי הקונקרטי?

מה חושבת החברה על המורים? האם יש מחשבה אחידה? האם היא מבחינה בין מורה למורה? האם זה ענין אינדיבידואלי? האם זה ענין של מקצוע? יש כמה עובדות:

אחת, המועמדים למקצוע ההוראה, הן בבית-הספר היסודי והן בבית-הספר העל-יסודי, באים, לפי הקריטריונים שהבאתי בראשית הדברים, משכבות הטרונניות בינוניות ומטה. רוב המועמדים לסימינרים הם משכבות הטרונניות ביצוציות ומטה. כנ"ל, ברמה גבוהה יותר, המגמה היא מתוך ציבור הסטודנטים. מתוך ציבור הסטודנטים, בעלי המוטיבציות הפחות גבוהות בוחרים בהוראה בבית-הספר העל-יסודי.

עובדה נוספת. מספר הפונים לסימינרים נמצא בירידה מתמדת.

יש שרש: נמצא את מספר הפונים לסימינרים באופן מכוון.

היור א. כץ: מפנה לי סימינרים שמעתי שמספר הפונים לסימינרים קטן וכך ירדה רמת הפונים לסימינרים.

אשר להשקפת המורה עצמו לגבי מקצוע ההוראה - אין ספק, שלענין זה משקל חשוב ביצירת הסטטוס של המורה. יש חשיבות לעובדה שהמורה גאה במקצוע, מכבד אותו ובא אליו ממוטיבציה חיובית.

נשמע את הגורמים השונים, בדרך בנושא ונתעמק בו. אולי גם נגיע למספר מסקנות שאפשר יהיה להניחן על שולחן הכנסת.

פעולות ושות הספורט והחינוך הגופני
(המשך הדיון)

היור א. כץ: מר פנון ישיב לשאלות חברי הועדה.

ר. פנון: נשאלתי מתי יגיע היום המקורה בו נגיע למצב מניח את הדעת בהוראת החינוך הגופני בבתי-הספר. לפני מסמך המראה את מצב אתרי הספורט בבתי-הספר הממלכתיים היסודיים והממלכתיים-דתיים בשנת תשי"ח-1957/58. אתי-הספ לאלמתי התעמלות. ב-90% מבתי-הספר בארץ, לערך, לא היו אולפי התעמלות. רציתי להדגיש בכך, שהמצב השתפר. כיום, ב-25%-35% מבתי-הספר יש אולפי התעמלות. כלומר, המצב כיום הרבה יותר טוב ששהיה בעבר. גם המורים טובים יותר. מספר המורים הבלתי-מוסמכים הולך וקטן. תכנית הלימודים

טובה יותר והאמצעים רבים יותר. מתי נגיע לגאולה? זה תלוי, כראש וראשונה, במידת ההתפתחות בהקמת אתרי ספורט ובזמן שיוקצב לנושא החינוך הגופני בבתי-הספר. זה לא תלוי בנוי.

נשאלתי אם אפשר ליצור מסגרות לעיסוק בספורט וחינוך גופני לאחר שעות הלימודים. ציינתי בובריי, שנוסף לחוגי הספורט שאנחנו מקיימים, החינוך הגופני משתקף גם במסגרות אחרות. החינוך הגופני סוצא את ביטויו הגדול יותר במסגרת הלימודים (יום לימודים ארוך).

נוסף לשיעורי החינוך הגופני, הקבועים במערכת הלימודים, יש גם מסגרות אחרות. בחינוך המשלים מוצא החינוך הגופני כוונתו ברחב. הרשויות המקומיות הקימו בתי-תלמידים, ופעילויות, שאחד המרכיבים החשובים בהעסקת התלמידים בהם הוא החינוך הגופני.

הה"כ לויין שאל על-תכנית הפיתוח בשנת 1970/71. בתכנית המקורית הובאה בחשבון הקמת מספר די ניכר של אולמי-התעמלות. יש להניח, שההפחתה בסכום המיועד לפיתוח תפגע בהקמת מספר לא מבוטל של אתרי ספורט. על-כל-פנים, בשנים הקודמות היתה תנופה חשובה ביותר בהקמת אתרי ספורט. אני מתייחס לאולמי התעמלות ומגרשי ספורט. רק במחוז הדרום הוקמו ב-1967-69 40 אולמי-התעמלות לערך. זה הישג רציני. אני חושב, שקצב זה של הקמת אתרים יואם.

ש. לויין: לולא הקיצוץ בתקציב, כמה אולמי התעמלות היו מתווספים?

ר. פנוני: לפי התכנון הובאה בחשבון - בהשתתפות הרשויות המקומיות וכספי הפיס - הקמת 30-35 אולמי התעמלות לערך בשנת תקציב זו. כמה יוקמו למעשה לא אוכל לומר, עקב השינויים העשויים לחול בתקציב.

היור א. כץ: אבקש, שכאשר התקציב יהיה ידוע, יימסר מספר מדוייק יותר.

ר. פנוני: לשאלה אם יש הבדל בהישגים בחינוך גופני בין בתי-ספר ממלכתיים וממלכתיים-דתיים - יש הבדל והבדל רציני ביותר. אמנם לא ערכנו מחקר, אבל, אני יכול להסתמך על שני מישורים בו נבחנים ההישגים הספורטיביים של התלמידים. הסיבה להישגים הירודים של תלמידי בתי-הספר הממלכתיים דתיים נעוצה בכך, שהם מקבלים 50% מהזמן המוקצב לחינוך גופני בבתי-ספר ממלכתיים.

לשאלה באיזו מידה מתבצעת תכנית הלימודית של החינוך הגופני - היא לא מתבצעת במלואה, כי הדבר תלוי בזמן שנקצב לחינוך הגופני. זה הגורם הדומיננטי לגבי בעיה זו. ברור, שיש גם בעיות שוליות, אם כי חשובות. במידה וחסרו מורים בבתי-ספר ממלכתיים-דתיים, הדבר תוקן על-ידי הקמת בית-המדרש בגבעת וושינגטון.

לשאלה איך מפקחים על החינוך הגופני בגני-הילדים: בדרך-כלל, המפקחת הכללית על גני הילדים, בעת ביקורה, שמה לב למתרחש סביבה ולמשחקים. אנחנו רוצים לקוות, שכוח-האדם יאפשר לנו, במשך הזמן, להציב מפקח שיפקח באופן מיוחד. לפי שעה הפיקוח הוא רק בבחינת ייעוץ. אנחנו דואגים לכך, שבכל גני-הילדים יוקמו מתקני ספורט מיוחדים ללמוד לצבוע מכשולים, סולמות, קרשי שיווי-משקל וקפיצה. ברור לנו בוודאות, כי במידה וניתן לילדים הקטנים לשחק ולטפס במכשירים אלה, לא רק נבמיר את התנועה שהילד זקוק לה אלא גם נפתח בו תכונות נפשיות מסוימות המסייעים להתגבר על הפתג של עליה, של קפיצה ושל הליכה בשיווי-משקל. התוצאות טובות. כאשר עוברים ליד גני-הילדים רואים שמכשירים אלה נמצאים בשפע. ניתנת גם תשומת-לב רבה, שילדים בגני-ילדים ימצאו במצב של תנועה, ככל-האפשר.

לשאלת חה"כ אני זוהר לגבי פשקים בשעות אחר-הצהריים, כפי שמקובל באנגליה - אין אנו חושבים, שיש מקום, על-סמך לשחרר את מערכת הלימודים, להעביר את שיעורי החינוך הגופני לשעות אחר הצהריים, מאחר ושיעורי החינוך הגופני חייבים להיות במסגרת הלימודים הנבילה של בית-הספר, כאשר המורים נמצאים בבית-הספר וכאשר הסורה בני-הספר יחד עם זאת, נודעת חשיבות רבה לכך שהילדים, לפחות פעם בשבוע, יבואו לבית-הספר בשעות אחר-הצהריים וימצאו את עצמם לבנות ממשקי ספורט וכד'. זה מתבצע, במידה מסויימת, על-ידי התחברות של קודם - החינוך הפסיכומטרי וחוגי הספורט המתבצעים על-ידינו. זה רחוק מלהקיף את כל התלמידים. המטרה שלנו היא שחוגים אלה יקיפו את כל התלמידים. אם יהיה תקציב מתאים, אפשר יהיה לבצע זאת.

לשאלת חה"כ אני זוהר לגבי פשקים בשעות החום - משרד החינוך הוציא הוראות ברורות לגבי הפעולות שיש לנקוט בימי חמסין. מלבד זאת, יש להשתדל, עד-כמה שאפשר, שמערכת הלימודים תהיה כך, ששיעורי החינוך הגופני לא יהיו אחרי השעה 12.00 ברור, שכאשר יש אולם פעילות לא קיימת בעיה של חום. במידה שהשיעור צריך להינתן בחצר, ברור שלא יינתן בשמש. בדרך-כלל מוצאים פינה מוצלת.

ברור, שיחד עם זאת, מידת האינטנסיביות של מתן השיעורים, בשעות החום, צריכה להיות הרבה יותר קטנה.

אשר למטרת החינוך הגופני - אקרא משפט קצר על מטרת-העל של החינוך הגופני, כפי שנקבע על-ידי הוועדה לתכניות לימודים בחינוך גופני: מטרת החינוך הגופני, כחלק של התהליך החינוכי הכללי, היא למחך ולטפח את הכשרים הגופניים של הפרט, לתרום לבריאותו, לעיצוב אישיותו ההארמונית והתנהגותו החברתית ולהכשירו לבצע בפעילות תפקידים בחברה הישראלית, בלימודים, בעבודה, בבטחון ובשעות הפנאי.

בהתאם למטרה זו עובדים על תכנית

הלימודים.

האם אי-אפשר להרחיב את מערכת השיעורים באופן שתיווספנה

ב. אליעזר:

כמה שעות אחר הצהריים רק עבור ספורט?

דבר זה לא עמד לדיון אף פעם. אם אוכל לומר את התרשמותי הפרטית,

ג. פנור:

הרי שיעורי החינוך הגופני חייבים להיכנס למסגרת הסבירה של בית-הספר, כאשר כל המנגנון, ההנהלה, המורים והמחנכים מצויים בבית-הספר, אחרת, יהיה קצת קשה לשלוט על מערכת הלימודים.

שנית, אל לנו להתעלם מן העובדה, שהילד עסוק בפעילויות שונות ואין להניח שמאה אחוז של התלמידים יבואו בשעות אחר-הצהריים. בשעות אחר-הצהריים תמיד האחוז יהיה קטן יותר. אין גם להתעלם מבעיית הבטיחות, כאשר הילד יצטרך לצאת באופן מיוחד אחר-הצהריים.

מה שנראה לי זה ספורט בשענת אחר-הצהריים בצורה חפשית יותר, כפי שאנחנו מקיימים, והתחברות של התלמידים להגביר פעילות זו.

לטענה, שההתרשמות היא שתלמידים יוצאים פחות מדי לטיולים ולמסעות - שאלה זו נדונה מספר פעמים במושב הקודם. משרד החינוך נקט שורה של פעולות על-סמך להביא את הנוער ואת הילדים ליני כך שייצאו יותר לטיולים ושהתלמידים יתבצעו בדפוסים טובים. קיימת ועדה ארצית לטיולים הכוללת את כל המומחים בשטח זה. יש שיתוף-פעולה הדוק עם החברה להגנת הטבע עם הקרן הקיימת לישראל. נעשו פעולות להפצרת המורים בשטח זה. אנחנו מצצלים את שני שבט כדי לצאת לטיול מכוון. משרד החינוך הוציא מספר תדריכים לגבי טיולים במסלולים שונים. נקבעו קיימים מסויימים לכל כתה, לפי המחוז.

מה מידת האינטנסיביות של הטיולים?

ג. אליער:

ד. פנון:
משרד החינוך קבע שכל כיתה, החל מכתה ד', צריכה לצאת פעם לטיול שנתי של 2-4 ימים ונוסף לכך ל-5-6 סיורים להכרת הסביבה הקרובה. חלה התקדמות בשטח זה, אבל, ההתקדמות נבלמת עכשיו עקב המצב הבטחוני. אציין את הקשיים הנערמים בפני המורים והתלמידים. מסתבר, שטיול לעכו וצפונה מחייב נשיאת-נשק. לפי הוראות הגורמים הבטחוניים. אנחנו תובעים להמשיך למלא את ההוראות תוך התחשבות בהוראות הבטחוניות הקיימות.

כאן נפסיק את מר פנון ונעבור לשמיעת הסקירה של מר ויין.

הינר א. כץ:

ח. ויין:
כבוד היושב-ראש, חברי-הכנסת הנכבדים. אמסור דין-וחשבון על החינוך הגופני במוסדות חינוך על-יסודיים. אנחנו מפקחים על כל מוסדות החינוך במדינה ללא הבדל דת, גזע מין וסוג: עיוניים, חקלאיים וימיים (כלליים ודתיים). ברשות היחידה שלנו כ-4 3/4 משרות - שני אנשים במשרה שלמה, כולל המפקח המרכז וששה אנשים במשרות חלקיות. יחידת הפקוח בפמוצע לכל מפקח היא: 130 מוסדות חינוך.

התפקיד העיקרי של המפקח הוא, קודם-כל, לייעץ. בקרוב ישנו את שם המפקח ממפקח ליועץ. הכוונה היא לתת ייעוץ, הדרכה וכל עזרה שאפשר לתת למורה, וכן לתת למורה הרצאה שבא חבר לעזור לו. זה תפקידנו העיקרי בבית-הספר.

היחידה שלנו לא-רק מפקחת אלא גם מתכננת ומבצעת את רוב מפעלי הספורט. כל הכינוסים, המפעלים והחוגים הם פרי תכנונם וביצועם של המפקחים עצמם.

נוסף לכך פועל הפיקוח, בשיתוף עם גורמים נוספים, בהשתלמות מתמדת של המורה לחינוך גופני. אנחנו מקיימים השתלמות מתמדת, בשיתוף האוניברסיטות וגורמים אחרים - כל מי שיכול לתרום בענין זה - על-מנת לקדם את המורה לחינוך גופני.

מספר המורים לחינוך גופני בבתי-הספר העל-יסודיים הוא: 500 לערך. חלק מהם עובד באופן חלקי.

קיימת בעיה מיוחדת בבתי-הספר העל-יסודיים, בעיה של רשיון הוראה קבוע. בסקר שנערך לפני כמה ימים נמצא של-45% מן המורים רשיון הוראה קבוע ואילו ל-55% מן המורים אין עדיין רשיון הוראה קבוע. מורים רבים לא קיבלו רשיון הוראה קבוע כי חסר להם אחד התנאים לקבלת הרשיון. סוכם על פתיחת שנת לימודים, בשיתוף עם בית-המדרש הממלכתי במכון ויצמן, בו ילמדו מורים אלה יומיים בשבוע וכן בחופשים. בסוף השנה, לאחר שהמורים יעמדו בבחינות, יקבלו רשיון קבוע.

מר פנון הזכיר את הגורמים המשפיעים על רמת החינוך הגופני בבתי-הספר. לגבי בתי-הספר העל-יסודיים המצב אינו שונה. יש יחסי גומלין בין הנהלת המוסד, המורה והתלמיד. כאשר היחסים בין השלושה טובים וקיימת אווירה טובה ההישגים נפלאים.

אנו שמחים לציין, שבשנת הלימודים תש"ל הצלחנו סוף-סוף לסגור את מעגל מתן שתי שעות חינוך גופני בכל המוסדות העל-יסודיים במדינה. בבית-הספר העיוני-הדתי אף פעם לא היתה בעיה כזאת - רק ישיבות. יש עוד חריגים פה ושם. הבעיה איננה תמיד תקציבית. לעתים, בבית-ספר על-יסודי חקלאי, הבעיה היא היכן להכניס את השעה הנוספת. התגברנו כמעט על כל הקשיים. השנה כמעט אין בעיות בנושא זה.

קיימת בעיה אחרת המטרידה במקצת שחייבת לקבל את פתרונה - השאיפה להגיע לפחות לשלוש שעות שבועיות לרל הלאה.

יש בעיה מטרידה ביחס לבנות.
קיימת שיטה של צמצום שתי כתות לשעור אחד. מורה אחת אינה יכולה לעמוד
במעמסה של לימוד 40 בנות בבת אחת. ועדת הקבע נתנה דעתה לפתרון שאלה זו.
הבעיה נוגעת בעיקר לבנות, כי הצמצום יוריד את הדרכה ישירה. אני
סקווה שבעיה זו תמצא את פתרונה.

ע. פינברג-סרגי: האם הצירופים הם מסיבות תקציביות?

ח. וייז: נניח שכן. ב-75% מבתי-הספר
הדבר נעשה. בהתיישבות העובדת
לא מצרפים כתות. הבעיה היא תקציבית בעיקרה.

אשר למורים לחינוך גופני - מורה
לחינוך גופני בארץ עומד על רמה נאותה. השנה יחוג בית-הספר למורי
החינוך הגופני במכון וינגייט חצי יובל שנה לקיומו. בראשית היתה תקופת
הלימודים רק שנה אחת, משנת 1944 עד 1952. מ-1952 עבר המוסד לסטוס של
בית-מדרש ממלכתי, ותקופת לימודים של שנתיים. מ-1968 הגענו לתקופת
לימודים של שלוש שנים. השנה זו השנה הראשונה שבתי-הספר העל-יסודיים
מלמדים מורים בוגרי שלוש שנות לימוד. לא ירחק היום ונגיע להכשרה
של ארבע שנות לימוד עם השגת תואר אקדמי.

נשמעו פה ושם דברים על הרמה.
אפשר להוכיח במספרים שהרמה בבתי-הספר העל-יסודיים שלנו משביעה רצון.
אפשר להוכיח מתוצאות הכנוסים ורמת המשחקים בשנים האחרונות. היתה
לנו אפשרות של שגור מספר נבחרות בשנים האחרונות לתחרויות בענפי הספורט
השונים בחוץ-לארץ. כך נפגשה נבחרת נוער של תלמידי העיר תל-אביב -
קבוצה של 80 תלמידים - בחגיגות 800 שנה בעיר קופנהגן. השתתפו נבחרות
של 40 ערים גדולות בעולם. התלמידים חזרו כאשר הם היו במקום שאינו
פחות מן המקום השלישי. לפני שנתיים יצאה נבחרת של תלמידי ירושלים לתחרויות
בלונדון ובמזרח-אירופה - בכדור-יד ובכדור-סל. ההשגים היו טובים
מאוד.

לפני כמה שנים עתנו בני 17-18
תחרויות עם תלמידי קולג'ים. גם-כן היו תוצאות מצויינות.

ג. אליעד: יכול להיות שיש נבחרים, אבל, מה
המצב הממוצע של התלמידים.

ח. וייז: אנחנו מקיימים פעילות ספורטיבית
בשעות אחר-הצהריים. 20%-25% מן
התלמידים בבתי-הספר העל-יסודיים משתתפים בפעולות מחוץ לתכנית הרגילה.
יש שני סוגי חוגים בבתי-ספר על-יסודיים, חוגי רשות וחוגי חובה.
אנחנו פונים לכל בתי-הספר ומבקשים לקיים נבחרת. אנחנו משתתפים ב-50%.
יש גם חוגי חובה. המשרד שוב שותף ב-50%. אנחנו גם דורשים מבתי-הספר
שעה שלישית ספורט חובה לכל התלמידים שתהיה מוקדשת לענף ספורט נבחר
על-ידי התלמיד, כמובן, בהתאם לתנאים בבית-הספר.

אשר לאליפויות - אנחנו מארגנים
אליפויות בכל משחקי הספורט: כדור-יד, כדור-סל, כדור-כף והתעמלות
לבנים ולבנות. במשחקים אלה נוטלים חלק 500 קבוצות לערך. תקופת
האליפות במשכת שלושה חודשים לערך. בפעילויות אלה נוטלים חלק -
6,000 עד 8,000 תלמידים.

כדור שנה בשנה אנחנו מקיימים גם
כנוסי ספורט מחוזיים וארציים. המצוינות בכינוסים המחוזיים משתתפים
בכנס ארצי. הם מגיעים לתוצאות מצויינות. כל תלמיד המגיע לכנס
ארצי, נרשמת התוצאה הישירה שלו. השוינו את התוצאות, ולפי ממוצע
באירופה, מצבנו טוב מאוד.

אנחנו מקיימים השתלפויות לתלמידים
מצטיינים. אנחנו רוצים לקדם תלמידים מצטיינים בענפי הספורט השונים.
בשימוש פעולה עם רשות הספורט מקיימים במכון וינגייט קורסים בכל
ענפי הספורט, עם מיטב המדריכים. הקורסים נמשכים 5-6 ימים בשנה.
אנחנו משתתפים ב-50% מדמי הכלכלה. אנחנו מקיימים גם קורסים לשופטים.

קיימת בעיה: מה עקף הספורט שאנחנו יכולים לצייד בו את הנער כדי שיוכל לעסוק בו גם לאחר סיום לימודיו? הענפים הם: כדור נוצה, טניס, שחיה וכד'. אנחנו מקיימים נבחרות מחוזיות. כמו-כן אנחנו רוצים להכין נבחרות מכתות ט"ב, על-מנת להזרים רזרבה של ספורטאים לאגודות הספורט. אנחנו עושים זאת באתלטיקה קלה, חתירה וטניס.

אשר לסקר - אתמול נחתם הסכם בין משרד החינוך לבין אוניברסיטת תל-אביב על עריכת סקר השוואה על החינוך הגופני מכתות חטיבת הביניים עד כיתה י"ב. לכשיסתיים הסקר נוכל להשוות מצבנו למצב ב-8-9 ארצות המשתתפות בסקר זה.

לפני שנתיים נעשה סקר על מצב מתקני הספורט בבת-הספר העל-יסודיים. בסקר נכללו 352 בת-ספר, מהם: עיוניים - 133; מקצועיים - 81; כתות המסך - 92; חקלאיים - 21 ובת-מדרש - 25. התמונה מעודדת. אל תחשבו שאנחנו שבעי-רצון, אבל, התמונה די מעודדת. בבת-ספר אלה, בשנת תשכ"ה היו 85 אולמי התעמלות ובשנת תשכ"ח - 157. במסך השנתיים האלה אני מניח שהעליה עולה על עליה זו. מגרשים משולבים, בשנת תשכ"ה היו 25 ובשנת תשכ"ח - 85. מגרשי כדור-סל היו - 167 ובשנת תשכ"ח - 247; מגרשי כדור-עף היו בתשכ"ה - 130 ובתשכ"ח - 211. בשנת תשכ"ה היו 58 מסלולי ריצה מכל הסוגים, ובשנת תשכ"ח - 86; בורות קפיצה בשנת תשכ"ה היו 149 ובשנת תשכ"ח - 217.

כאמור, אין לנו נתונים על השנתיים האחרונות. אני מניח, שהעליה היא כפי שהיתה בשנתיים קודם-לכן.

דבר נוסף. בימים אלה הוצאנו יומן מיוחד על-מנת להקל על המורה לחינוך גופני. יומן אחיד לכל מורי החינוך הגופני במדינה. יומן זה מאפשר למורה לערוך מעקב שנתי על השגי התלמידים, ביצע תכנית הלימודים והכוונת תלמידים למפעלים השונים.

זה המצב. המצב משביע רצון, ביחס לשתי שעות חינוך גופני בשבוע.

אשר למענקים לתלמידי ספורט - משרד החינוך החל במתן מענקים לפני ארבע שנים. יש תקציב מיוחד למטרה זו. על-ידי הקצבה של 200-500 לירות, עוזרים לבית-הספר להקים אתר ספורט. כך קידמנו את המצב בשטח של הקמת אתרי ספורט.

הינר א. כץ: נעבור לשאלות.

ג. אליעד: מה התיאום בין רשות הספורט לבין משרד החינוך? התשובה שקיבלנו מרשות הספורט אינה מניחה את דעתי. שיהיה גג משותף, קבוע, בנושא זה?

מה בדבר ניצול בית-הספר בשעות אחר-הצהרים לפעולות ספורט כחלק מסערכת השיעורים של בית-הספר?

אם המצב כל-כך טוב, מדוע אינני שרצון מסצב אהבת הספורט והחפוש אחר הספורט אצל בנות?

כמה ממורי החינוך הגופני בבת-הספר העל-יסודיים ממסדים גם בבת-הספר היסודיים?

האם יש מורים לחינוך גופני בעלי תואר אקדמי?

האם אחם מתנים מתן היתר הוראה בהצגת תעודה פורמלית או שחלק מן המורים זכו בהיתר בזכות הותק שלהם?

דיבור על השתלמות מורים. האם

אפשר לקבל ספציפיקציה למה הכוונה?

אבקש לבחון כמה מדינות באירופה
ולראות מה תקן שעות החינוך הגופני בארצות אלה בהשוואה לישראל.

האם רק מורות מלמדות בנות? אם
כן, האם הניסויים הם פדגוגיים

ע. פינגרג-סרגי:

או גם אחריים.

מה נעשה בקשר לתלמידים הבינוניים

והגרועים?

האם המורים לחינוך גופני מלמדים

גם סקצועות עיוניים?

אחוז גבוה יחסי מועט בפעילות
ספורטיבית לפני הצבא. האם, לפי הערכתך, הצבא הוא גורם ספריע בפיתוח
והמשך הפעילות הספורטיבית של הנערים?

הישיבה ננעלה בשעה 11.00